

УДК 005.336.4:[658.152:34]

JEL O34, O31

DOI 10.32782/2786-765X/2025-9-41

Пріхно І.М.

доктор економічних наук,
професор кафедри економіки та управління,
Черкаський державний технологічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2922-5548>

Мартінович В.Г.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та управління,
Черкаський державний технологічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5210-3026>

Мартінович П.Г.

директор з розробки продуктів у сфері
фінансових технологій та штучного інтелекту, Uptiq.ai
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0895-3634>

ПРАВОВЕ ТА ФІНАНСОВО-ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ЯК СТРАТЕГІЧНОГО РЕСУРСУ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ

У статті досліджено правове та фінансово-інвестиційне забезпечення формування інтелектуального капіталу як стратегічного ресурсу інноваційного розвитку бізнесу. Показано, що в умовах економіки знань конкурентоспроможність визначається нематеріальними активами – людським, структурним, соціальним, споживчим та інноваційним капіталами. Проаналізовано положення Цивільного кодексу України, Закону України «Про авторське право і суміжні права», міжнародних угод TRIPS, Бернської конвенції та Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Виокремлено проблеми національної практики: слабка судова захищеність і низька обізнаність бізнесу щодо охорони прав. Фінансово-інвестиційне забезпечення розглянуто як систему внутрішніх, зовнішніх, державних і міжнародних джерел. Запропоновано рекомендаційну модель розподілу інвестицій між складовими інтелектуального капіталу. Доведено, що гармонізація законодавства з ЄС, розвиток венчурного ринку та стимулювання трансферу технологій є ключовими умовами інтеграції України у глобальний інноваційний простір.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, інноваційний розвиток, правове забезпечення, фінансово-інвестиційна підтримка, інтелектуальна власність.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації та переходу до економіки знань ключовим чинником конкурентоспроможності бізнесу стає не стільки матеріальний, скільки інтелектуальний капітал, що включає людські, структурні, соціальні, споживчі та інноваційні ресурси. Проте на сучасному етапі розвитку вітчизняного бізнес-середовища спостерігається низка проблем, пов'язаних із недостатнім рівнем правового та фінансово-інвестиційного забезпечення цього стратегічного ресурсу.

З правової точки зору залишається невирішеним комплекс питань щодо ефективної охорони та комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності, захисту прав інноваторів, адаптації законодавства до динамічних змін у сфері цифровізації та глобальних ринків. Недосконалість нормативно-правової бази

ускладнює формування сприятливого середовища для активного використання інтелектуального капіталу в бізнес-практиці.

Фінансово-інвестиційна площина проблеми проявляється у недостатній кількості доступних інструментів фінансування інновацій, низькому рівні венчурного інвестування, обмеженій участі держави у стимулюванні приватних інвестицій у розвиток інтелектуальних ресурсів, а також у високих ризиках інноваційних проєктів. Це стримує формування ефективного ринку інтелектуального капіталу та його інтеграцію у бізнес-моделі підприємств.

Таким чином, постає суперечність між зростаючим значенням інтелектуального капіталу як бази інноваційного розвитку бізнесу та недостатнім рівнем його правового й фінансово-інвестиційного забезпечення.

Розв'язання цієї проблеми потребує комплексного підходу, спрямованого на вдосконалення нормативно-правових механізмів, розвиток інституційної підтримки та формування інвестиційних інструментів, що забезпечать ефективне використання інтелектуального капіталу як стратегічного ресурсу інноваційної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика розвитку інтелектуального капіталу як стратегічного ресурсу інноваційного розвитку бізнесу набула значної уваги у працях сучасних вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема, питанням сутності та структури інтелектуального капіталу присвячені дослідження Л. Едвінсона й М. Мелона (L. Edvinsson, M. Malone), які вперше виокремили його як ключовий фактор вартості компанії. Поглиблений аналіз взаємозв'язку інтелектуального капіталу з конкурентоспроможністю підприємств здійснювали Т. Стюарт (T. Stewart) та Е. Брукінг (A. Brooking).

Правові аспекти управління інтелектуальною власністю у контексті забезпечення інноваційного розвитку досліджували Й. Шумпетер (J. Schumpeter), який акцентував на ролі інновацій у створенні нових ринків. Серед сучасних українських науковців – О. Гинда, С. Гинда, Б. Пісний, які аналізували нормативно-правове забезпечення охорони інтелектуальної власності в Україні.

Фінансово-інвестиційні механізми розвитку інтелектуального капіталу висвітлено у працях В. Волкової, О. Гудзь, Я. Дибчинської, Г. Козинець, Н. Прокопенко, О. Харковини, І. Шавкун, які досліджувала фінансові джерела інтелектуального капіталу в умовах трансформаційної економіки, розглядали фінансові інструменти підтримки інтелектуального капіталу.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наукових напрацювань свідчить, що невирішеними залишаються низка аспектів, безпосередньо пов'язаних із розумінням інтелектуального капіталу як стратегічного ресурсу інноваційного розвитку бізнесу. Зокрема, недостатньо досліджені механізми інтеграції правового та фінансово-інвестиційного забезпечення в єдину систему управління інтелектуальним капіталом; відсутні комплексні підходи до оцінювання та комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності, що мають безпосередній вплив на стратегічний розвиток підприємств; мало опрацьовані інституційні умови формування інвестиційної інфраструктури, здатної мобілізувати фінансові ресурси на розвиток інтелектуального капіталу як

бази інноваційного зростання; недостатньо визначена роль державної політики у стимулюванні приватних інвестицій у сферу інтелектуального капіталу.

Отже, незважаючи на наявність значного наукового доробку, актуальним залишається комплексне дослідження правового та фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку інтелектуального капіталу як стратегічного ресурсу інноваційного розвитку бізнесу, що й обумовлює актуальність цієї тематики дослідження.

Мета статті: теоретичне обґрунтування та розробка концептуальних підходів до формування ефективної системи правового та фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку інтелектуального капіталу як стратегічного ресурсу інноваційного розвитку бізнесу, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності підприємств і зміцненню їхніх позицій у сучасній економіці знань.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування інтелектуального капіталу як стратегічного ресурсу інноваційного розвитку бізнесу передбачає накопичення та інтеграцію знань, компетенцій, організаційних структур, партнерських відносин і клієнтських зв'язків у єдину систему створення цінності. Проте сам факт наявності інтелектуального капіталу ще не гарантує ефективності його використання. Ключовим чинником є створення умов для його збереження, захисту, відтворення та комерціалізації.

У цьому контексті постає необхідність у комплексному правовому забезпеченні інтелектуального капіталу, яке гарантує захист прав інтелектуальної власності, визначає механізми регулювання відносин між учасниками інноваційного процесу та формує стабільне правове поле для розвитку бізнесу. Водночас не менш важливим є фінансово-інвестиційне забезпечення, адже інноваційний розвиток вимагає значних інвестиційних ресурсів для фінансування досліджень і розробок, впровадження нових технологій, комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності та масштабування інноваційних бізнес-моделей.

О. Гинда, Б. Пісний, С. Гинда у своїй науковій статті визначають правове забезпечення управління інтелектуальною капіталізацією економіки як «систему адміністративно-правових норм, які визначають основні цінності, принципи, завдання, форми та методи розвитку нормотворчої й розпорядчої діяльності органів виконавчої влади з метою вдосконалення їхнього впливу на суспільні відносини та процеси, а також оптимізації

внутрішньо-організаційної діяльності державних органів щодо забезпечення належного виконання покладених на них завдань, функцій і повноважень [1, с. 72].

Вважаємо, що система правового забезпечення інтелектуального капіталу охоплює основні напрями правового регулювання та механізми їх реалізації (табл. 1).

Перший напрям пов'язаний із захистом прав інтелектуальної власності, що включає реєстрацію, патентування та ліцензування результатів інтелектуальної діяльності. Нормативну базу становлять, зокрема, Цивільний кодекс України (книга четверта) [2] та Закон України «Про авторське право і суміжні права» [3].

Цивільний кодекс України [2] визначає правові засади охорони та використання результатів інтелектуальної діяльності, зокрема: визначає об'єкти права інтелектуальної власності (твори науки, літератури і мистецтва, комп'ютерні програми, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, комерційні таємниці тощо); закріплює майнові і немайнові права авторів, винахідників, розробників та інших суб'єктів; регламентує порядок набуття, здійснення та захисту цих прав (реєстрація, ліцензування, передача, комерціалізація); окреслює механізми охорони від порушень та відповідальність за незаконне використання об'єктів інтелектуальної власності. Тобто, у контексті розвитку інтелектуального капіталу четверта книга Цивільного кодексу України «Право інтелектуальної власності» є правовою основою для перетворення результатів інтелектуальної праці на нематеріальні активи

підприємства; легальної комерціалізації інновацій та знань; формування структурного капіталу (патенти, ліцензії, ноу-хау), що створює додану вартість та конкурентні переваги.

Закон України «Про авторське право і суміжні права» [3] регулює правові відносини, пов'язані зі створенням, використанням і захистом результатів творчої діяльності, і є ключовим для формування інтелектуального капіталу у сфері креативних індустрій та інновацій. Закон створює правову основу для перетворення творчих результатів (твори, програми, записи) на нематеріальні активи, що становлять частину структурного капіталу підприємств і організацій; стимулювання людського капіталу, адже гарантує винагороду та визнання авторів, мотивуючи до створення нових продуктів; розвитку споживчого капіталу, оскільки захищені твори підвищують довіру споживачів і партнерів до правовласників; комерціалізації креативних ідей через ліцензування, продаж прав, франчайзинг. Таким чином, цей закон є важливим інструментом для формування та збереження інтелектуального капіталу, адже забезпечує правовий захист результатів інтелектуальної діяльності й сприяє їх економічній цінності.

Другий напрям охоплює регулювання трудових відносин у сфері інтелектуального капіталу, що передбачає укладання:

– договорів про нерозголошення (NDA, Non-Disclosure Agreement) – це договори, які зобов'язують сторони зберігати в таємниці певну інформацію (наприклад, комерційні таємниці, ноу-хау, результати досліджень). Підписуючи NDA, учасники домовляються

Таблиця 1

Система правового забезпечення інтелектуального капіталу

Напрямок	Зміст	Приклади правових актів	Очікуваний результат
Захист прав інтелектуальної власності	Реєстрація, патентування, ліцензування	Цивільний кодекс України; Закон України про «Про авторське право і суміжні права»	Гарантія захисту результатів інтелектуальної діяльності
Регулювання трудових відносин	Договір про нерозголошення, контракт про передачу прав на об'єкти інтелектуальної власності, договір про інтелектуальну власність	Кодекс законів про працю України; трудові контракти	Захист інтересів роботодавця і працівника
Корпоративне право	Забезпечення прав інвесторів та акціонерів у сфері інновацій	Закон України «Про акціонерні товариства»	Залучення інвестицій у розвиток інтелектуального капіталу
Міжнародно-правові механізми	Гармонізація з європейськими та світовими нормами	Угода TRIPS, Угода про асоціацію між Україною та ЄС, Бернська конвенція	Інтеграція у глобальний інноваційний простір

Джерело: власна розробка авторів на основі [2-8]

не розкривати конфіденційні дані третім особам без дозволу;

– контрактів щодо передачі прав на об'єкти інтелектуальної власності – це угоди, за якими власник інтелектуальної власності (наприклад, автор, розробник, компанія) передає свої майнові права іншій особі чи організації. Такі контракти можуть стосуватися патентів, авторських прав, товарних знаків, програмного забезпечення тощо;

– договорів про інтелектуальну власність (IP agreements, Intellectual Property agreements) – охоплює різні види договорів, які регулюють створення, використання, розподіл і захист прав інтелектуальної власності. Це можуть бути ліцензійні угоди, угоди про спільну розробку, договори про передачу технологій, угоди між працівником і роботодавцем про належність прав на результати роботи.

Відповідне регулювання ґрунтується на положеннях Кодексу законів про працю України [4] та забезпечує баланс інтересів роботодавця і працівника, зокрема у питаннях розподілу прав на результати інтелектуальної діяльності.

Третій напрям стосується корпоративного права, у межах якого передбачено правове забезпечення інтересів інвесторів та акціонерів у сфері інноваційного розвитку. Ключовим нормативним документом у цьому контексті виступає Закон України «Про акціонерні товариства» [5], положення якого спрямовані на створення сприятливого середовища для залучення інвестицій та ефективного управління інтелектуальним капіталом.

Окрему групу становлять міжнародно-правові угоди, які орієнтовані на гармонізацію національного законодавства з європейськими та світовими стандартами. Серед них:

– угода TRIPS [6] – міжнародна угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності, прийнята в рамках Світової організації торгівлі (СОТ). Основною метою цієї угоди є уніфікація та посилення захисту прав інтелектуальної власності у всіх країнах-членах СОТ, щоб забезпечити чесну конкуренцію у світовій торгівлі;

– угода про асоціацію між Україною та ЄС [7] – комплексний міжнародний документ, який визначає політичне, економічне та правове співробітництво України з Європейським Союзом. Основною метою угоди про асоціацію є поступова інтеграція України до внутрішнього ринку ЄС, створення умов для модернізації економіки та посилення політичних зв'язків з Європою;

Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів [8] – це міжнародний

договір, який встановлює єдині правила захисту авторських прав у країнах-учасниках. Цей договір укладений у 1886 р. з метою забезпечення міжнародного і однакового рівня правового захисту авторів літературних, художніх, музичних та інших творів.

Зауважимо, що імплементація таких угод сприяє інтеграції України до глобального інноваційного простору та посиленню міжнародного правового захисту об'єктів інтелектуальної власності.

Таким чином, система правового забезпечення інтелектуального капіталу має комплексний характер і передбачає взаємодію національних і міжнародних правових інститутів, спрямованих на створення сприятливих умов для розвитку та комерціалізації інновацій.

Проте, у сучасних умовах розвитку інтелектуального капіталу в Україні спостерігається низка викликів та проблем, які істотно впливають на ефективність його правового забезпечення. Серед ключових перешкод варто відзначити недостатній рівень правозастосовної практики, що ускладнює реалізацію норм законодавства у сфері інтелектуальної власності. Додатковим чинником виступає поширеність піратства та неналежний рівень захисту комерційної таємниці, що знижує інвестиційну привабливість інноваційних проєктів. Важливим проблемним аспектом є також низька обізнаність підприємців щодо механізмів захисту прав інтелектуальної власності та обмежена ефективність судового захисту, що знижує довіру до правової системи в цій сфері.

Водночас доцільно відзначити перспективні напрями розвитку, які здатні суттєво підвищити рівень правового регулювання інтелектуального капіталу в Україні. Зокрема, важливим є посилення інтеграції з європейським правовим простором, що передбачає адаптацію національного законодавства до європейських стандартів. Значний потенціал має удосконалення інституту трансферу технологій, спрямоване на активізацію комерціалізації результатів наукових досліджень. Перспективним вектором є також розвиток спеціалізованих судів з інтелектуальної власності, що сприятиме підвищенню ефективності правозастосування. Крім того, зростання ролі корпоративних інноваційних політик створює умови для інтеграції правових та управлінських механізмів у сфері інтелектуального капіталу.

Фінансово-інвестиційне забезпечення інтелектуального капіталу доцільно розглядати як складну й водночас абстрактну економічну категорію, адже воно виходить за межі

традиційного розуміння фінансування виробничих чи матеріальних ресурсів. На відміну від капіталовкладень у фізичні активи, де можна чітко виміряти вартість обладнання чи будівель, у випадку інтелектуального капіталу завжди постає питання що саме фінансувати і в яких обсягах.

Йдеться не лише про прямі інвестиції у підготовку кадрів, розвиток компетенцій чи впровадження інновацій, а й про фінансування таких, на перший погляд, «невимірюваних» сфер, як розвиток корпоративної культури, стимулювання креативності працівників, формування довіри у колективі, підтримка партнерських мереж і відносин із клієнтами [9, с. 82; 10]. Саме тому фінансово-інвестиційне забезпечення інтелектуального капіталу потребує деталізації та конкретизації – визначення напрямів, статей і механізмів вкладень.

По суті, це означає необхідність створення системи індикаторів та методик оцінювання, які дадуть змогу встановити, скільки і куди потрібно інвестувати: у людський капітал (навчання, розвиток, мотивацію), у структурний капітал (процеси, патенти, інформаційні системи), у соціальний капітал (комунікації, корпоративні цінності, партнерства), у споживчий капітал (бренд, лояльність клієнтів,

ринкові відносини) чи інноваційний капітал (нові продукти, технології, стартапи, впровадження наукових розробок).

Таким чином, фінансово-інвестиційне забезпечення інтелектуального капіталу є, з одного боку, абстрактною категорією, що відображає потребу в ресурсах для розвитку нематеріальних активів, а з іншого – практичним завданням для менеджменту, яке потребує чіткої конкретизації пріоритетів, джерел і обсягів інвестицій.

Основні форми та інструменти фінансово-інвестиційного забезпечення інтелектуального капіталу, що формують багаторівневу модель його розвитку в Україні та відповідають міжнародним практикам, представлено у табл. 2.

Запропонований розподіл фінансово-інвестиційних ресурсів у процесі формування інтелектуального капіталу підприємств базується на узагальненні вітчизняної та міжнародної практики, однак має рекомендаційний характер. Він дозволяє визначити доцільні пропорції інвестування в окремі складові інтелектуального капіталу з урахуванням стратегічних цілей розвитку бізнесу.

Так, внутрішні джерела фінансування, зокрема, реінвестований прибуток, корпоративні інноваційні фонди, внутрішні венчурні

Таблиця 2

Рекомендаційна модель фінансово-інвестиційного забезпечення інтелектуального капіталу

Джерело	Інструменти	Напрями інвестування (з розподілом %)	Приклади в Україні / міжнародні практики	Очікуваний ефект
Внутрішні	Реінвестований прибуток, корпоративні інноваційні фонди, внутрішні венчурні підрозділи	Людський (30%), Структурний (30%), Соціальний (15%), Споживчий (10%), Інноваційний (15%)	R&D-фонди ІТ-компаній, корпоративні акселератори	Розвиток власних технологій, зростання інноваційного потенціалу
Зовнішні	Банківські кредити, венчурний капітал, бізнес-ангели, гранти, краудфандинг	Людський (20%), Структурний (20%), Соціальний (25%), Споживчий (15%), Інноваційний (20%)	Horizon Capital, TA Ventures, Horizon Europe, USAID, EBRD	Залучення інвестицій у стартапи, підтримка інноваційних проєктів, вихід на нові ринки
Державна підтримка	Податкові пільги, державно-приватне партнерство, державні гранти	Людський (25%), Структурний (35%), Соціальний (15%), Споживчий (10%), Інноваційний (15%)	«Дія.City», Фонд розвитку інновацій, наукові парки при університетах	Стимулювання інноваційної активності, розвиток інфраструктури, посилення інноваційного середовища
Міжнародні програми	Гранти, технічна допомога, кредитні лінії	Людський (25%), Структурний (20%), Соціальний (20%), Споживчий (10%), Інноваційний (25%)	Horizon Europe, Erasmus+, програми ЄБРР	Інтеграція у глобальний інноваційний простір, трансфер технологій, розвиток стартап-екосистеми

Джерело: власна розробка авторів

підрозділи доцільно орієнтувати на розвиток людського та структурного капіталів (по 30 %), що формують основу для генерування нових знань, технологій та організаційних рішень. Додатково варто спрямовувати ресурси на соціальний капітал (15 %), який забезпечує взаємодію персоналу й розвиток корпоративної культури, посилюючи корпоративну культуру, на споживчий капітал (10 %), що сприяє просуванню інновацій на ринок, а також на інноваційний капітал (15 %), необхідний для підтримки стартапів та дослідно-конструкторських розробок. Прикладом є діяльність R&D-фондів провідних українських ІТ-компаній та корпоративні акселератори, які комплексно розвивають внутрішній інноваційний потенціал.

Зовнішні джерела фінансування, представлені банківським кредитуванням, венчурним капіталом, бізнес-ангелами, грантами, крауд-фандингом, варто розподіляти таким чином: 25 % – на соціальний капітал, що забезпечує формування партнерських зв'язків, доступ до інвестиційних мереж і колаборацій із ключовими стейкхолдерами; по 20 % – на людський, структурний та інноваційний капітал, які стимулюють розвиток команди, модернізацію процесів та створення нових продуктів; 15 % – на споживчий капітал, спрямований на формування бренду, маркетингові інструменти та систему взаємодії зі споживачами. Подібний підхід демонструють фонди Horizon Capital, TA Ventures, а також міжнародні програми Horizon Europe і USAID, що фінансують стартапи та сприяють виходу підприємств на глобальні ринки.

Цілковито погоджуємося з думкою Н. Прокopenko, О. Гудзь, О. Харковини про те, що держава повинна відігравати активну роль у фінансово-інвестиційному регулюванні інтелектуального капіталу, адже від її участі залежить формування сприятливого середовища для інноваційного розвитку та підвищення конкурентоспроможності економіки. Це дає можливість знизити інвестиційні ризики, забезпечити ефективне використання інтелектуальних ресурсів та стимулювати розвиток наукоємних галузей [11, с. 86].

У цьому контексті фінансово-інвестиційна політика держави повинна ґрунтуватися на таких принципах:

- раціональний протекціонізм інноваційного розвитку, що дозволить підтримувати національні інновації і водночас бути відкритими до світових практик;

- програмно-цільове регулювання і підтримка, що передбачає концентрацію ресурсів на пріоритетних напрямках розвитку;

- гарантоване державне сприяння, тобто створення стабільних умов для інвесторів і підприємств;

- гнучкий та диференційований підхід, що передбачає адаптацію механізмів регулювання до галузевих і регіональних особливостей [11, с. 86].

Таким чином, державна підтримка, яка реалізується через податкові пільги, державно-приватне партнерство та державні гранти, має орієнтуватися на розвиток структурного капіталу (35 %) і людського капіталу (25 %), що дозволяє створювати інноваційну інфраструктуру та забезпечувати підготовку висококваліфікованих кадрів. Водночас доцільним є інвестування у соціальний капітал (15 %), споживчий капітал (10 %) та інноваційний капітал (15 %), які забезпечують інтеграцію науки й бізнесу та стимулюють інноваційну активність. Прикладами державної підтримки розвитку інтелектуального капіталу є запровадження режиму «Дія.City», функціонування Фонду розвитку інновацій та наукових парків при університетах.

Зауважимо, що режим «Дія.City» – це спеціальний правовий і податковий режим для ІТ-компаній, який передбачає знижені податкові ставки, гнучкі умови працевлаштування та сприяння залученню інвестицій у сферу цифрових технологій. Це стимулює розвиток людського та структурного капіталу завдяки створенню сприятливого бізнес-середовища та нових робочих місць [12].

Фонд розвитку інновацій – державна установа, яка фінансує стартапи та інноваційні проекти на ранніх стадіях. Його діяльність спрямована на підтримку підприємців, розвиток інноваційного капіталу та трансформацію ідей у конкурентоспроможні продукти [13].

Наукові парки при університетах – спеціалізовані інноваційні структури, що поєднують наукові дослідження, освітній процес і бізнес-практику. Вони сприяють комерціалізації наукових результатів, розширенню соціального та споживчого капіталу, а також формують середовище для співпраці між науковцями, студентами та підприємцями. Прикладами наукових парків при університетах в Україні є: Науковий парк «Київська політехніка» [14], Науковий парк Львівської політехніки «SID City» [15], Науковий парк «Київський університет імені Тараса Шевченка» [16], які виступають осередками трансферу знань, сприяють комерціалізації результатів наукових досліджень, формують партнерські зв'язки між освітою, наукою та бізнесом, а також забезпечують розвиток інтелектуального

капіталу, зокрема, людського, структурного та інноваційного.

Міжнародні програми грантового та кредитного характеру (Horizon Europe, Erasmus+, ЄБРР) демонструють доцільність збалансованої структури інвестування, де 25 % доцільно спрямовувати на людський капітал (підвищення мобільності науковців і доступ до знань), 20 % – на структурний капітал (розвиток інфраструктури), 20 % – на соціальний капітал (формування міжнародних партнерських мереж), 25 % – на інноваційний капітал (створення нових технологій і стартапів), та 10 % – на споживчий капітал (просування результатів інноваційної діяльності на глобальному ринку). Така пропорція відображає практику програм ЄС та міжнародних фінансових інституцій, які одночасно забезпечують трансфер технологій і розвиток стартап-екосистеми.

Вважаємо, що запропонована структура розподілу фінансово-інвестиційних ресурсів може розглядатися як рекомендаційна модель, що відображає сучасні тенденції фінансово-інвестиційного забезпечення інтелектуального капіталу та може бути адаптована підприємствами відповідно до їхніх стратегічних пріоритетів.

Фінансово-інвестиційне забезпечення розвитку інтелектуального капіталу в Україні супроводжується низкою викликів, які стримують активізацію інноваційних процесів. Серед ключових проблем варто виокремити обмежений доступ малого та середнього бізнесу до фінансових ресурсів, що значно ускладнює реалізацію інноваційних проєктів. Додатковим бар'єром виступають високі кредитні ставки, які знижують привабливість банківського фінансування. Важливою проблемою є також низький рівень розвитку венчурного капіталу, який у більшості розвинених країн слугує основним механізмом підтримки стартапів та високоризикових інноваційних ініціатив. Недосконалість системи стимулювання приватних інвестицій у науку та інновації, а також відсутність широкого

впровадження інструментів трансферу технологій обмежують можливості комерціалізації результатів наукових досліджень.

Водночас перспективи розвитку фінансово-інвестиційної підтримки інновацій в Україні окреслюються низкою стратегічних напрямів. Передусім важливим є створення сприятливого інвестиційного клімату для венчурного бізнесу та активний розвиток системи податкових стимулів, орієнтованих на підтримку інноваційних компаній. Перспективним інструментом виступає активізація державно-приватного партнерства у сфері досліджень і розробок (R&D), що сприятиме підвищенню ефективності використання ресурсів. Значні можливості відкриває інтеграція українських підприємств до європейських програм фінансування інновацій, зокрема Horizon Europe та інших інституційних механізмів ЄС. Окремого значення набуває стимулювання корпоративних інвестицій у навчання та розвиток персоналу, що формує базу для підвищення людського потенціалу та сталого розвитку інтелектуального капіталу.

Висновки. Отже, вважаємо, що правове та фінансово-інвестиційне забезпечення формування інтелектуального капіталу є визначальними чинниками його трансформації у стратегічний ресурс інноваційного розвитку бізнесу. Ефективна система правового регулювання, гармонізована з міжнародними стандартами, гарантує захист результатів інтелектуальної діяльності та створює передумови для їх комерціалізації. Водночас рекомендаційна модель фінансово-інвестиційної підтримки, що включає внутрішні ресурси, зовнішні інвестиційні механізми, державні стимули та міжнародні програми, забезпечує умови для сталого розвитку та інтеграції України у глобальний інноваційний простір. Поєднання цих елементів формує основу для перетворення інтелектуального капіталу на ключову конкурентну перевагу вітчизняного бізнесу та важливий драйвер національного економічного зростання.

Бібліографічний список

1. Гинда О. М., Пісний Б. М., Гинда С. М. Стан адміністративно-правового та фінансового забезпечення управління процесами інтелектуальної капіталізації економіки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. Вип. 25(1). С. 72-76. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumeveg_2019_25\(1\)_17](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumeveg_2019_25(1)_17)
2. Цивільний кодекс України : закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Про авторське право і суміжні права : закон України від 01.12.2022 р. № 2811-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n855>
4. Кодекс законів про працю України : закон України від 10.12.1971 р. № 322-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

5. Про акціонерні товариства : закон України від 27.07.2022 р. № 2465-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text>
6. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності : СОТ; Угода, Міжнародний документ від 15.04.1994 / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text
7. Угода про Асоціацію між Україною та ЄС : закон України від 21.03.2014 р. (Частина I); 27.06.2014 р. (Частина II) / Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu>
8. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів : Паризький Акт від 24.07.1971 р. / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text
9. Шавкун І. Г., Дибчинська Я. С., Волкова В. В. Управління інтелектуальним капіталом : навч. посіб. для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Менеджмент» освітньо-професійної програми «Менеджмент організацій і адміністрування». Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2024. 198 с.
10. Козинець Г. О. Фінансове забезпечення розвитку інтелектуального капіталу. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2015. Вип. 27. С. 104-112. URL: <https://economics.kntu.kr.ua/pdf/27/15.pdf>
11. Прокопенко Н. С., Гудзь О. Є., Харковина О. Г. Розвиток інтелектуального капіталу : монографія. Львів : Ліга-Прес, 2018. 180 с.
12. Ярова М. Що таке Дія City – спеціальний правовий режим для IT-індустрії. *AIN*. URL: <https://special.ain.ua/diia-city-faq-ua>
13. Фонд розвитку інновацій : офіційний сайт. URL: <https://usf.com.ua>
14. Науковий парк «Київська політехніка» : офіційний сайт. URL: <https://kpi.ua/spark>
15. Мартин І. Науковий парк Львівської політехніки відкритий для всіх. Головне – мати цікаві ідеї / Національний університет «Львівська політехніка». 15.06.2020. URL: <https://lpnu.ua/news/naukovyi-park-politekhniki-vidkryti-dlia-vsikh-holovne-maty-tsikavi-idei>
16. «Науковий парк Київський університет імені Тараса Шевченка» : офіційний сайт. URL: <https://scp.knu.ua/ua/pro-korporatsiiu>

References

1. Hynda O. M., Pisnyi B. M., Hynda S. M. (2019) Stan administratyvno-pravovoho ta finansovoho zabezpechennia upravlinnia protsesamy intelektualnoi kapitalizatsii ekonomiky [State of administrative-legal and financial support of management of intellectual capitalization processes of the economy]. *Naukovyi visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo* [Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: International Economic Relations and World Economy]. No. 25(1). P. 72-76. Available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2019_25\(1\)_17](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2019_25(1)_17)
2. Tsyvil'nyy kodeks Ukraïny [Civil Code of Ukraine]. Law of Ukraine No. 435-IV, 16.01.2003. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Pro avtorske pravo i sumizhni prava [On Copyright and Related Rights]. Law of Ukraine No. 2811-IX, 01.12.2022. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n855>
4. Kodeks zakoniv pro pratsiu Ukraïny [Labour Code of Ukraine]. Law of Ukraine No. 322-VIII, 10.12.1971. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
5. Pro aktsionerni tovarystva [On Joint Stock Companies]. Law of Ukraine No. 2465-IX, 27.07.2022. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text>
6. Uhoda pro torhovel'ni aspekty prav intelektual'noi vlasnosti (TRIPS) [Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights]. World Trade Organization. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text
7. Uhoda pro Asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta Yevropeiskym Soiuzom [Association Agreement between Ukraine and the European Union]. Law of Ukraine, Part I (21.03.2014), Part II (27.06.2014). Available at: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu>
8. Berns'ka konventsiiia pro okhoronu literaturnykh i khudozhnykh tvoriv [Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works]. Paris Act, 24.07.1971. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text
9. Shavkun I. H., Dybchynska Ya. S., Volkova V. V. (2024) Upravlinnia intelektualnym kapitalom [Management of Intellectual Capital]. Navchal'nyy posibnyk [Textbook]. Zaporizhzhia : Zaporizhzhia National University. 198 p.
10. Kozynets H. O. (2015) Finansove zabezpechennia rozvytku intelektualnoho kapitalu [Financial support for the development of intellectual capital]. *Naukovi pratsi Kirovohrads'koho natsional'noho tekhnichnoho universytetu. Ekonomichni nauky* [Scientific Papers of Kirovohrad National Technical University. Economic Sciences]. No. 27. P. 104-112. Available at: <https://economics.kntu.kr.ua/pdf/27/15.pdf>
11. Prokopenko N. S., Hudz O. Ye., Kharkovyna O. H. (2018) Rozvytok intelektualnoho kapitalu [Development of Intellectual Capital]. Monohrafiia [Monograph]. Lviv : Liha-Pres. 180 p.

12. Yarova M. Shcho take Diia City – spetsial'nyy pravovyy rezhym dlia IT-industrii [What is Diia City – a special legal regime for the IT industry]. AIN. Available at: <https://special.ain.ua/diia-city-faq-ua>
13. Fond rozvytku innovatsii [Ukrainian Startup Fund]. Official website. Available at: <https://usf.com.ua>
14. Naukovyi park «Kyivska Politekhnik» [Science Park “Kyiv Polytechnic”]. Official website. Available at: <https://kpi.ua/spark>
15. Martyn I. (2020) Naukovyi park Lvivskoi politekhniky vidkrytyi dlia vsikh: holovne – maty tsikavi idei [Science Park of Lviv Polytechnic is open to everyone: the main thing is to have interesting ideas]. Lviv Polytechnic National University. 15.06.2020. Available at: <https://lpnu.ua/news/naukovyi-park-politekhniky-vidkrytyi-dlia-vsikh-holovne-maty-tsikavi-idei>
16. Naukovyi park Kyivskiyi universytet imeni Tarasa Shevchenka [Science Park Taras Shevchenko National University of Kyiv]. Official website. Available at: <https://scp.knu.ua/ua/pro-korporatsiiu>

Стаття надійшла до редакції 07.04.2025

Iryna Prikhno

*Doctor of Economic Sciences,
Professor of the Department of Economics and Management,
Cherkasy State Technological University*

Victor Martinovich

*Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of the Department of Economics and Management,
Cherkasy State Technological University*

Pavlo Martinovych

Senior Product Manager, Uptiq.ai

LEGAL AND FINANCIAL-INVESTMENT SECURITY OF FORMATION OF INTELLECTUAL CAPITAL AS A STRATEGIC RESOURCE OF INNOVATIVE BUSINESS DEVELOPMENT

The article explores the legal as well as financial and investment mechanisms that ensure the effective formation of intellectual capital as a strategic resource for the innovative development of business structures. It is substantiated that under the conditions of the knowledge economy and digital transformation, the decisive factor of enterprise competitiveness is not tangible assets, but intangible resources embodied in human, structural, social, consumer, and innovative capital. Particular attention is paid to the legal framework regulating intellectual property protection, the commercialization of creative outputs, and the contractual mechanisms governing labor, corporate, and international relations. The analysis covers the provisions of the Civil Code of Ukraine (Book Four), the Law of Ukraine "On Copyright and Related Rights", the TRIPS Agreement, the Berne Convention, and the EU-Ukraine Association Agreement, which together form the regulatory and legal basis for the safeguarding and efficient utilization of intellectual resources. Key challenges of the national legal environment are identified, including insufficient enforcement practice, weak judicial protection, and low awareness among entrepreneurs of available legal instruments. Financial and investment support is presented as a multi-tier system integrating internal corporate sources, external market-based instruments, state-level support, and international programs. Building on international experience, a recommendatory model of differentiated resource allocation across the components of intellectual capital is proposed, reflecting the need to balance investment in human skills and motivation, structural modernization, social partnerships, consumer loyalty, and innovation-driven projects. It is argued that the harmonization of Ukrainian legislation with European standards, the development of the venture capital ecosystem, the strengthening of technology transfer channels, and the stimulation of corporate investment in human potential constitute the key prerequisites for transforming intellectual capital into a sustainable competitive advantage, thereby facilitating the integration of Ukraine into the global innovation landscape.

Keywords: intellectual capital, innovative development, legal support, financial and investment support, intellectual property.